

column Hieke
Huistra

Kan een commissie mijn spouwmuren bestuderen?

U heeft een houten vloer, als u het op zijn beloop laat, dan is die over tien jaar verrot." De ventilatie van de kruipruimte, daar draaide het om. Dat gebeurt via de spouwmuren, maar die hadden we laten isoleren. Daarbij waren geen nieuwe ventilatiekanalen geboord, waardoor kon het vocht niet weg en ging onze vloer eraan. Aldus de muizenbestrijder, die ik gebeld had omdat ik één muis had zien lopen en ik, in tegenstelling tot team Mark & Hugo, wel van het 'overshooten' ben.

Helaas weigerde de muizenbestrijder zijn medewerking. Om effectief in te dammen moest er muiswerend gaas in de ventilatiegaten, anders was het dweilen met de kraan open. Maar in onze bestaande ventilatiegaten wilde de muizenman geen gaas aanbrengen, want die gaten hadden er al niet meer moeten zitten, dus dat was een zinloze werkzaam-

De meerderheid van de isolatie-experts heeft wel wat beters te doen dan in mijn ventilatiekanalen te turen

heid, en daar deed hij niet aan.

Nee hoor, zei het isolatiebedrijf vervolgens, de kruipruimte ventileert prima. Ja, meestal boorden ze nieuwe gaten, maar dat was bij ons onhandig vanwege de convectorput. Dus ze hadden gewoon de oude gaten 'afgeborsteld' zodat de verbinding met de kruipruimte open bleef. Niets aan het handje, mevrouw.

Ja, en toen. Muizenbestrijders weten veel van muizen, isolatiebedrijven zijn gespecialiseerd in isoleren. Ik pleit hier en elders regelmatig voor vertrouwen in experts. Ik luister niet naar virologen als ik wil weten hoe ik menselijk gedrag beïnvloed; ik luister niet naar natuurkundigen als ik wil weten hoe je beleidsadviezen geeft – waarom zou ik me dan iets aantrekken van de mening van een muizenbestrijder over mijn spouwmuurisolatie? Ik moest luisteren naar de isolatie-expert.

Maar wat als ik de Andres Teg-

nell van de isolatoren onder de vloer had gehad? Iemand die het allemaal wat losser aanpakte dan zijn collega's, en pas als wij door de vloer zakten kwam zeggen dat het beter anders had gekund?

Experts weten meer dan leken, maar dat betekent niet dat ze nooit fouten maken. Veiliger dan luisteren naar één expert, is vertrouwen op het advies van veel experts.

Die hele spouwmuurisolatie was er gekomen omdat ik vertrouw op de rapporten van het internationale klimaatpanel IPCC, die ons waarschuwen dat CO₂-uitstoot de aarde opwarmt. Maar wat in die rapporten staat, is de consensus van alle klimaatonderzoekers, niet het oordeel van één klimaatwetenschapper.

Dat wil ik ook: een commissie van isolatiekundigen die mijn spouwmuren bestudeert en dan met een rapport komt over of de kruipruimte nu wel of niet ventileert. En als ze dan toch bezig zijn: ook over of de isolatie überhaupt zin had, iets wat de muizenbestrijder ook betwijfelde, want de buitenmuur was niet gehydrofobeerd ("hydrofoberen, mevrouw, schrijft u dat maar op") en dan hield je de warmte toch niet binnen.

Maar die commissie komt er niet, want de meerderheid van de isolatie-experts heeft wel wat beters te doen dan in mijn ventilatiekanalen te turen, en ik heb niet genoeg geld om ze van het tegendeel te overtuigen.

Zo gaat het vaker met experts. Voor algemenere vragen als: 'zijn vaccinaties veilig?' of: 'veroorzaakt de mens klimaatopwarming?' kunnen ze ons een consensus leveren, maar dat is praktisch onhaalbaar voor specifieke problemen in ons dagelijks leven.

Daar loop je tegenaan als je je huis wilt isoleren. Maar ook als de tandarts zegt dat er nu echt een kroon op die achterste kies moet, of de dermatoloog beweert dat die veelkleurige moedervlek onschuldig is, of de modelleur voorrekenet dat de landelijke R(t) nu gelijk is aan 0,88. Je kunt een second opinion aanvragen, maar dan heb je de mening van twee experts, niet de consensus van velen.

Als we wetenschappelijke kennis willen toepassen in specifieke situaties, kunnen we weinig anders dan vertrouwen op een of twee deskundigen.

En dan maar hopen dat die weten wat ze doen.

Geestestoestand interview

Van Gogh postuum op de divan

Dat Vincent van Gogh psychische problemen had lijdt geen twijfel; hij kon die zelf prachtig beschrijven. Maar waaraan leed hij precies? En is dat nu nog te achterhalen?

tekst Malou van Hintum

O ver de geestestoestand van Vincent van Gogh (1853-1890) zijn al heel wat artikelen geschreven. De man die zijn oor afsneed toen Paul Gauguin dreigde bij hem te vertrekken omdat hij het grillige karakter van zijn collega niet langer kon verdragen, zou lijden aan schizofrenie, porfyrie (een zeldzame stofwisselingsziekte) of een koolmonoxidevergiftiging. Het eerste ligt niet voor de hand, zegt emeritus hoogleraar psychiatrie Willem Nolen die samen met drie collega's uitgebreid onderzoek naar hem deed. En de andere twee diagnoses kunnen ze op basis van hun onderzoek zelfs uitsluiten.

Wat Van Goghs fysieke conditie betreft: in zijn medische dossiers staat dat hij aan epilepsie leed. Als dat al klopt, was dat focale epilepsie, denkt Nolen: aanvallen in de vorm

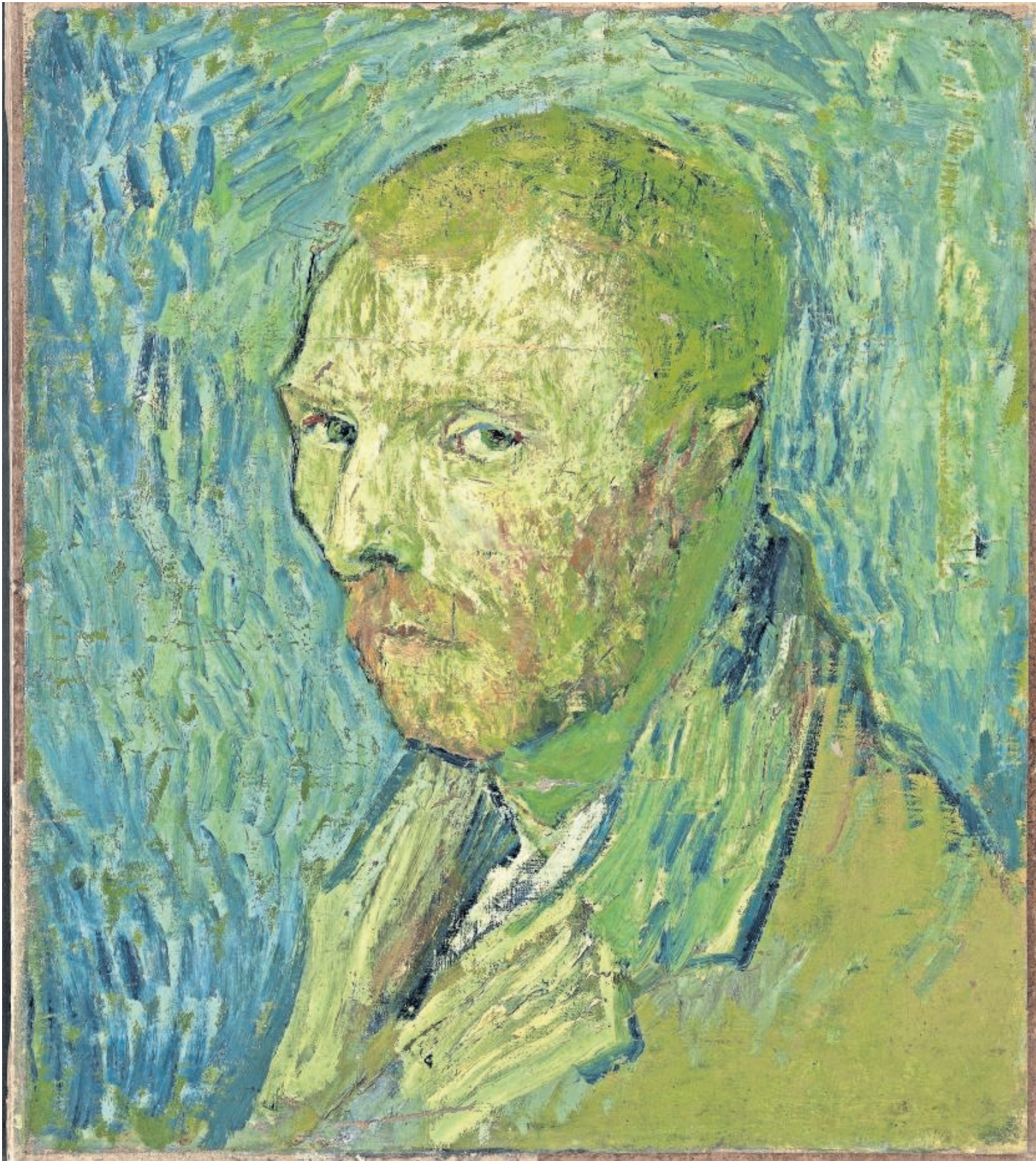
van angst, wanen en hallucinaties die mogelijk veroorzaakt werden door een hersenbeschadiging door zijn fysiek en mentaal uitputtende levensstijl. Een e.e.g. of hersenscan hadden hierover duidelijkheid kunnen bieden. Maar ja, die bestonden toen nog niet.

Er zijn toch ook aanwijzingen voor verslaving aan drugs en medicatie?

Willem Nolen: "Ja. Van Gogh was verslaafd aan alcohol, waaronder absint. In absint komt thujon voor, een hallucinogene stof. In zijn tijd was de concentratie daarvan in absint dermate laag, dat je daar geen hallucinaties van kreeg, ook niet als je er heel veel van dronk. Absint bevatte wel zo'n 70 procent alcohol. Hij had gewoon een fors alcoholprobleem, en dat wist hij zelf ook. Van Gogh schreef daarover: 'Als de storm van binnen te hevig dreunt, dan drink ik een glas te veel om me te verdoven. Dat is dwaas zijn, vergeleken bij wat je zou moeten doen.'"

Wat is jullie conclusie, waar leed hij wél aan?

"Van Gogh leed aan verschillende psychische stoornissen tegelijk. Waarschijnlijk had hij zowel een borderline persoonlijkheidsstoornis

Een zelfportret van Vincent van Gogh uit 1889, uit het Nasjonalmuseet in Oslo. FOTO ANNE HANSTEEN

Hoe de psyche van Van Gogh in kaart is gebracht

Nolen en zijn collega's hebben drie kunsthistorici geïnterviewd die de correspondentie van Van Gogh en zijn bewaarde medische documentatie goed kennen. Allereerst zijn vijf onderdelen van de zogenoemde SCID gebruikt, een semi-gestructureerd interview voor de classificatie van psychische stoornissen, waarbij alle mogelijke **psychische symptomen** werden uitgevraagd. Eén onderdeel bevat algemene screeningsvragen, de andere vier diepen die verder uit over respectievelijk stemmingsstoornissen, psychotische stoornissen, angststoornissen en middelenmisbruik. Daarnaast is op basis van vier persoonlijkheidsvragenlijsten een overzicht gemaakt van mogelijke **kenmerken van persoonlijkheidsstoornissen**. Denk aan emotionele labiliteit, vijandigheid, depressiviteit, impulsiviteit en risicovol gedrag.

Twee onafhankelijke deskundigen hebben vervolgens – zonder te weten wie de patiënt was – de antwoorden gewogen en gescoord. Ook zijn de drie kunsthistorici bevraagd over neurologische en psychiatrische klachten die een verband zouden kunnen laten zien met **epilepsie**, een aandoening waarop ook de brieven en andere documenten zijn gescreend.

Het onderzoeksartikel '**New vision on the mental problems of Vincent van Gogh**' is vanaf 2 november gratis te downloaden op <https://journalbipolar-disorders.springeropen.com>.

als een bipolaire stormis. Zijn alcoholverslaving en ondervoeding maakten dat er niet beter op. Toen hij na het afsnijden van zijn oor in het ziekenhuis moest blijven, heeft hij twee kortdurende psychoses doorgemaakt, waarschijnlijk alcoholonttrekkingsdelieren, omdat hij daar niet kon drinken. Daarna maakte hij weer diverse depressies door en schoot hij zichzelf uiteindelijk in de borst, een verwonding waaraan hij enkele dagen later overleed."

Hoe bent u te werk gegaan om dat te achterhalen?

"Als je iets zinnigs wilt zeggen over Van Goghs mentale toestand, moet je het complete beeld hebben. Dat kon, omdat hij een correspondentie heeft achtergelaten met meer dan negenhonderd brieven, waarvan meer dan zeshonderd aan zijn broer. We hebben gestructureerde interviews gehouden (zie kader, red.) met drie kunsthistorici die hem goed kennen vanuit deze correspondentie, die is uitgegeven in een prachtige cassette die zes boeken bevat met al zijn schilderijen en brieven.

"Zelf heb ik ook alle brieven doorgelezen en gescreend op psychische klachten. Van Gogh beschrijft zijn geestesgesteldheid heel mooi, bij-

—
 'Van Gogh had gewoon een fors alcoholprobleem en dat wist hij zelf ook'
 —

—
 'Kijk je naar het geheel, dan zie je een kwetsbare man, die impulsief en snel gekrenkt was'
 —

voorbeeld: 'Ik heb dezen laatste tijd juist hard gewerkt, ik geloof in verband met andere agitatie zelfs me overwerkt. Ten minste ik ben triest gestemd en een en ander heeft mij dermate aangegrepen dat ik vele dagen heb dat ik betrekkelijk machteloos ben. Ik kan niet eten en ik kan niet slapen, dat wil zeggen te weinig, en daar wordt men slap van.' Dit citaat wijst op manische depressiviteit."

Ook in brieven kun je de boel verdraaien. Is het dan het type formuleringen, de frequentie van bepaalde klachten, of de algemene toon waardoor u denkt: dit is oprecht, en niet verfrommeld?

"Het is niet alleen correspondentie van hem naar zijn familie, maar ook andersom. En dat zijn vader overwoog om hem te laten opnemen in Geel, een soort psychiatrische kolonie, geeft aan dat die zich serieus zorgen maakte."

Kun je postuum wel psychiatrisch onderzoek doen, dus zonder dat je de patiënt hebt gezien?

"Dat is inderdaad een punt, maar het kan als je voldoende gegevens en documentatie hebt, al krijg je nooit absolute zekerheid. Dit speelt in de

psychiatrie trouwens ook bij levende mensen. Je moet altijd een slag om de arm houden. Je kunt niet, zoals in de somatische geneeskunde, een röntgenfoto maken waarop je kunt zien of iemand bijvoorbeeld iets gebroken heeft.

"Het gaat in de psychiatrie ook niet alleen om de classificatie, maar om de persoon als geheel: de omstandigheden waarin hij leefde, de hele context. Kijk je zo naar Vincent van Gogh, dan zie je een man die zijn hele leven heeft geworsteld met allerlei psychische problemen, die onder druk stond omdat hij altijd geldproblemen had, die op de pof leefde van het geld dat zijn broer hem opstuurde. Die nauwelijks een schilderij heeft verkocht tijdens zijn leven, hoe succesvol en beroemd hij ook na zijn dood geworden is. Een heel kwetsbare man die emotioneel, impulsief en snel gekrenkt was. Die een turbulent liefdesleven had en aan zelfkastijding deed: hij sloeg zichzelf met een knuppel."

Jullie zeggen in het onderzoek ook dat Van Gogh een intelligente man was met een enorme wilskracht, veerkracht en doorzettingsvermogen.

"Hij bleef actief, hij bleef schilderen.

Alleen niet in zijn meest depressieve perioden. Maar uiteindelijk werkte hij zich daar ook weer uit door de kwast op te pakken. Schilderen had een therapeutische betekenis voor hem, beschrijft hij in verschillende brieven. Hij voelde zich daardoor beter."

Je vraagt je af wat er van deze man was geworden als hij nu had geleefd.

"In Arles heeft hij broomkali gebruikt, een middel dat in die tijd tegen epilepsie werd ingezet en dat, zoals Van Gogh zelf schreef, zijn onverdraaglijke hallucinaties reduceerde tot nachtmerries. In zijn tijd bestonden er verder nog geen werkzame behandelingen zoals psychotherapie, en evenmin een medicijn als lithium, voor zijn bipolaire stoornis. Anders zou de kans op meer geestelijke stabiliteit behoorlijk groot zijn geweest. En lithium kan ook een anti-suïcidaal effect hebben. Waarschijnlijk had hij langer geleefd en meer geschilderd."

Anders geschilderd ook?

"Dat denk ik niet. De kunsthistorici zijn ervan overtuigd dat in zijn schilderijen weinig invloed van zijn stemming terug te vinden is."